

УДК 330.3:336

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Якубовський Сергій Олексійович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

Yakubovskiy Serhii

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of World Economy and International Economic Relations
Odesa I. I. Mechnikov National University
ORCID: 0000-0002-1193-0241*

Ішков Павло Олегович

*магістр спеціальності Міжнародні економічні відносини
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

Ishkov Pavlo

*Master's Degree in International Economic Relations
Odesa I. I. Mechnikov National University*

Князева Олена Володимирівна

*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри місцевого самоврядування та розвитку території
Національний університет «Одеська політехніка»*

Kniazieva Olena

*PhD in Social Sciences, Associate Professor of the
Department of Local Self-Government and Territories Development
Odesa Polytechnic National University
ORCID: 0000-0001-5625-768X*

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-7-10162

ІНКЛЮЗИВНЕ ЗРОСТАННЯ: РАМКОВА ОСНОВА ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ВИМІРЮВАННЯ

INCLUSIVE GROWTH: A FRAMEWORK AND TOOLS FOR MEASUREMENT

Анотація. Вступ. Інклюзивне зростання є однією з найбільш актуальних проблем сучасної економічної політики. В умовах глобалізації та технологічного прогресу нерівність доходів і можливостей між різними групами населення продовжує зростати, що ставить під загрозу соціальну стабільність і сталий розвиток. Основні проблеми, які потребують вирішення в рамках інклюзивного зростання, включають економічну нерівність, обмежений доступ до ресурсів і можливостей, високий рівень безробіття та неформальної зайнятості, а також екологічні виклики. Зростання розриву між багатими і бідними призводить до соціальної напруги і політичної нестабільності. Низький рівень доступу до освіти, охорони здоров'я та інших базових послуг ускладнює можливість для багатьох людей реалізувати свій потенціал і поліпшити життєві умови. Економічне та соціальне відновлення після пандемії залишається незавершеним, а нові ризики перешкоджають прогресу в галузі соціальної справедливості. Це підкреслює критичну потребу у стратегічній переорієнтації у виробленні економічної політики для інклюзивного зростання, яка не лише допоможе вирішити ці безпосередні виклики, але й прокладе шлях до сталого зростання, що створює багато робочих місць.

Мета. Метою цієї статті є представлення рамкового підходу до інклюзивного зростання, що включає аналіз сучасних проблем, пов'язаних з економічною нерівністю, доступом до ресурсів та впливом на соціальну стабільність. Дослідження також спрямоване на визначення концепції інклюзивного зростання та розробку практичних рекомендацій для стимулювання інклюзивного зростання, які можуть бути використані урядами та політиками.

Матеріали і методи. У статті використовуються сучасні економічні показники для надання всебічного розуміння глобальної економічної ситуації. Досліджено та проаналізовано рейтинги країн світу за Індексом людського розвитку (ІЛР), Індексом щастя, Індексом соціального прогресу, Індексом інклюзивного зростання (ІГІ) та місце, яке посідає в них Україна. Використовувалися методи порівняльного аналізу, статистичного аналізу та аналітичного огляду літератури для вивчення сучасних тенденцій та виявлення ключових факторів, що впливають на інклюзивне зростання.

Результати. Дослідження показало, що інклюзивне зростання є багатовимірним і потребує комплексної та інтегрованої структури для об'єднання всіх напрямків. У статті наведено вражаючі факти про зростання нерівності та широко поширених диспропорцій у світі. Аналіз показує, що економічна нерівність, обмежений доступ до ресурсів і можливостей, високий рівень безробіття та неформальної зайнятості є основними викликами для інклюзивного зростання. Визначено, що Україна займає невисокі місця в рейтингах за Індексом людського розвитку, Індексом щастя, Індексом соціального прогресу та Індексом інклюзивного зростання.

Перспективи. Ця стаття робить два важливі внески в літературу про інклюзивне зростання. По-перше, вона надає всебічний аналіз сучасних проблем, пов'язаних з економічною нерівністю, доступом до ресурсів та впливом на соціальну стабільність. По-друге, вона пропонує практичні рішення для стимулювання інклюзивного зростання, які можуть бути використані урядами та політиками для створення більш рівноправного суспільства. Висновки показують, що інклюзивне зростання є критично важливим для стійкого розвитку, зменшення бідності та нерівності. З точки зору політики, результати підкреслюють важливість сприяння інклюзивному зростанню, демонструючи, що це має вирішальне значення для пом'якшення несприятливого впливу бідності та нерівності.

Ключові слова: інклюзивність, інклюзивне зростання, індекс людського розвитку, Індекс щастя, Індекс соціального прогресу, Індекс інклюзивного зростання.

Summary. Introduction. Inclusive growth is one of the most pressing issues in modern economic policy. In the context of globalization and technological progress, inequality of income and opportunities between different groups of the population continues to grow, threatening social stability and sustainable development. The main challenges that need to be addressed in the framework of inclusive growth include economic inequality, limited access to resources and opportunities, high unemployment and informal employment, and environmental challenges. The growing gap between rich and poor leads to social tensions and political instability. Poor access to education, healthcare, and other basic services makes it difficult for many people to realize their potential and improve their living conditions. The economic and social recovery from the pandemic remains incomplete, and new risks are impeding progress on social justice. This underscores the critical need for a strategic reorientation in economic policy-making for inclusive growth that will not only help address these immediate challenges, but also pave the way for sustainable, job-creating growth.

Purpose. The purpose of this paper is to present a framework for inclusive growth, including an analysis of current issues related to economic inequality, access to resources, and the impact on social stability. The study also aims to define the concept of inclusive growth and develop practical recommendations for promoting inclusive growth that can be used by governments and policymakers.

Materials and Methods. The article uses modern economic indicators to provide a comprehensive understanding of the global economic situation. The rankings of the world's countries according to the Human Development Index (HDI), the Happiness Index, the Social Progress Index, the Inclusive Growth Index (IGI) and the place of Ukraine in them are studied and analyzed. The methods of comparative analysis, statistical analysis and analytical literature review were used to study current trends and identify key factors that affect inclusive growth.

Results. The study has shown that inclusive growth is multidimensional and requires a comprehensive and integrated framework to integrate all areas. The article presents striking facts about the growth of inequality and widespread disparities in the world. The analysis shows that economic inequality, limited access to resources and opportunities, high unemployment and informal employment are the main challenges to inclusive growth. It is determined that Ukraine ranks low in the rankings of the Human Development Index, the Happiness Index, the Social Progress Index, and the Inclusive Growth Index.

Discussion. This article makes two important contributions to the inclusive growth literature. First, it provides a comprehensive analysis of contemporary issues related to economic inequality, access to resources, and the impact on social stability. Second, it offers practical solutions for promoting inclusive growth that can be used by governments and policymakers to create a more equitable society. The findings show that inclusive growth is critical for sustainable development, poverty reduction and inequality. From a policy perspective, the results emphasize the importance of promoting inclusive growth, demonstrating that it is crucial to mitigate the adverse impacts of poverty and inequality.

Key words: inclusiveness, inclusive growth, human development index, Happiness Index, Social Progress Index, inclusive growth index.

Постановка проблеми. Інклюзивне зростання є однією з найбільш актуальних проблем сучасної економічної політики. В умовах глобалізації та технологічного прогресу нерівність доходів і можливостей

між різними групами населення продовжує зростати, що ставить під загрозу соціальну стабільність і сталий розвиток. Основні проблеми, які потребують вирішення в рамках інклюзивного зростання, вклю-

чають економічну нерівність, обмежений доступ до ресурсів і можливостей, високий рівень безробіття та неформальної зайнятості, а також екологічні виклики. Зростання розриву між багатими і бідними призводить до соціальної напруги і політичної нестабільності. Низький рівень доступу до освіти, охорони здоров'я та інших базових послуг ускладнює можливість для багатьох людей реалізувати свій потенціал і поліпшити життєві умови. У багатьох країнах безробіття залишається на високому рівні, а значна частка робочої сили зайнята у неформальному секторі, де відсутні соціальні гарантії та стабільність зайнятості. Економічне зростання, яке не враховує екологічні аспекти, призводить до деградації навколишнього середовища і погіршення якості життя. Економічне та соціальне відновлення після пандемії залишається незавершеним, а нові ризики перешкоджають прогресу в галузі соціальної справедливості. Це підкреслює важливість стратегічного перегляду економічної політики, спрямованого на інклюзивне зростання, яке не тільки допоможе вирішити поточні проблеми, але й створить основу для стійкого розвитку з великою кількістю нових робочих місць.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Велика кількість літератури на тему інклюзивного розвитку свідчить про те, що високі темпи зростання протягом тривалих періодів є необхідним і часто головним фактором зменшення бідності. Суперечки щодо взаємозв'язку між бідністю, нерівністю та економічним зростанням породили безліч теоретичних та емпіричних досліджень, які досліджують їхні зв'язки. Значний внесок у літературу включають дослідження як зарубіжних та і українських вчених. Збереження високих темпів зростання і зменшення бідності можливі лише тоді, коли джерела зростання розширюються і значна частка робочої сили включена в процес зростання. Зростання, пов'язане з прогресивними змінами в розподілі доходів, матиме більший вплив на зменшення бідності, ніж зростання, яке залишає розподіл незмінним. Література свідчить, що зростання не має однозначного впливу на нерівність, а вплив нерівності на зростання є неоднозначним. Так, наприклад, американський дослідник Лопес вважає, що бідність може бути самопричиною через вплив на економічне зростання та нерівність [1]. Розуміння взаємозв'язку між бідністю, нерівністю та економічним зростанням є актуальним. Лопес робить висновок, що макроекономічна стабільність, освіта і політики, пов'язані з інфраструктурою, є «взаємовигідними» або «надзвичайно сприятливими для бідних» політиками, які мають позитивний вплив як на зростання, так і на зниження нерівності.

У звіті ООН «Світова економічна ситуація та перспективи» за 2024 рік прогнозується уповільнення глобального зростання з приблизно 2,7 відсотка у 2023 році до 2,4 відсотка у 2024 році [2]. Наголошується на таких викликах, як високі процентні ставки, конфлікти, уповільнення міжнародної торгівлі та

кліматичні катастрофи, що перешкоджають зростанню. Особлива увага приділяється необхідності значних інвестицій для стимулювання сталого розвитку та боротьби зі змінами клімату.

У «Глобальному звіті про ризики. 2024», підготовленому Світовим економічним форумом, досліджуються ключові глобальні ризики, що впливають на світову економіку та суспільство [3]. У Звіті проаналізовано економічні, екологічні, геополітичні, соціальні та технологічні ризики, пропонується комплексне розуміння їх взаємодії та впливу на стабільність та безпеку, представлені прогнози на найближчі роки та рекомендації щодо пом'якшення цих ризиків, підкреслюється важливість міжнародного співробітництва та інноваційних підходів для забезпечення сталого розвитку.

Подібним чином у звіті МОП «Світова зайнятість і соціальні перспективи»: тенденції 2024 року» (WESO) вказується на погіршення макроекономічного середовища протягом 2023 року [4]. У ньому також підкреслюється триваюча геополітична напруженість, а також стійка та зростаюча інфляція, що спонукає центральні банки в розвинутих економіках і країнах, що розвиваються, до здійснити найшвидшу ескалацію процентних ставок з 1980-х років. Водночас у звіті WESO йдеться, що, незважаючи на уповільнення економіки та зростаючу крихіткість, ринки праці продемонстрували дивовижну стійкість. Як рівень безробіття, так і дефіцит робочих місць впали нижче значень до пандемії. Глобальний рівень безробіття у 2023 році продемонстрував помірне покращення порівняно з 2022 роком, досягнувши рекордних 5,1 відсотка. Крім того, у 2023 році рівень зайнятості на ринку праці значною мірою відновився після пандемічного мінімуму. Тим не менш, за прогнозами, у 2024 році ситуація погіршиться, очікується, що додаткові 2 мільйони працівників шукатимуть роботу, а загальне зниження рівня життя внаслідок інфляції навряд чи буде швидко компенсовано. Ця ситуація ускладнюється зростанням економічного розриву між країнами з високим і низьким доходом. В останніх показники нестачі робочих місць є помітно вищими, а бідність працюючих продовжує зберігатися на неприйнятно високому рівні. Крім того, незважаючи на те, що розрив у робочих місцях між чоловіками та жінками стабільно ширший у всіх групах доходу в країні, гендерні відмінності найбільш виражені в країнах з низьким рівнем доходу та доходом нижче середнього. Хоча у 2023 році дисбаланси дещо зменшилися, зростає занепокоєння, що ці дисбаланси на ринку праці є структурними, а не циклічними. Таким чином, ландшафт зайнятості відображає неоднозначне відновлення після пандемії в усьому світі.

Звіт «Всі на борту: як досягти інклюзивного зростання» пропонує новий підхід до економічного зростання, який виходить за рамки традиційних монетарних показників і включає виміри, які

відображають добробут людей. Він запроваджує аналітичну основу для оцінки економічного зростання на основі вимірювання багатовимірного рівня життя. У звіті також представлено безпрограшну політику, яка може забезпечити швидше зростання та більшу інклюзивність у таких сферах, як: макро-економічна політика, політика щодо ринку праці, освіта та навички, інфраструктура та державні послуги, а також політика розвитку та містобудування. Підкреслюється необхідність оцінки та зважування компромісів і взаємодоповнюваності між політиками та між ними, а також вирішальну роль належного врядування в реалізації порядку денного інклюзивного зростання [5].

Українські автори зробили значний внесок у дослідження та публікації в різних галузях науки та суспільного життя. Дослідженню інклюзивного розвитку України приділено значну увагу вітчизняними вченими, зокрема: Бобух І. [6], Завгородній К. [7], Іртищева І. [7], Крамаренко І. [7], Щегель С. [6] та інші. Зокрема, українськими дослідниками розглядаються особливості інклюзивного розвитку економіки України та можливості його досягнення в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку. Акцент зроблено на регіональних аспектах інклюзивного розвитку економіки. Представлено аналітичний огляд міжнародних індексів і рейтингів, у які входить Україна. Розроблено індекс інклюзивного розвитку регіонів України (ІРР), який дозволяє оцінити регіональні особливості розвитку за сімома основними соціоекономічними сферами. Визначено основні проблеми та напрямки реалізації державної структурної політики для досягнення цілей інклюзивного розвитку. Особливу увагу приділяється проблемам, що гальмують перехід України до сталого інклюзивного розвитку [7]. Проведено оцінку рівня сталого інклюзивного розвитку України на основі Індексу сталого розвитку та Індексу інклюзивного розвитку. Виявлено певний, проте незначний прогрес у напрямку сталого розвитку, що вимагає подальших зусиль. Визначено пріоритети розвитку: покращення професійної підготовки, зниження адміністративного навантаження для бізнесу, розширення фінансування підприємств та боротьба з корупцією.

Метою статті є розробка рамкової основи та інструментарію для забезпечення інклюзивного економічного зростання, визначення основних принципів і підходів, які забезпечують рівні можливості для всіх верств населення, сприяють зменшенню економічної нерівності та забезпечують сталий розвиток, а також оцінювання відповідності стану економіки України стандартам інклюзивного зростання.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є сучасні економічні показники, які використовуються для всебічного розуміння глобальної економічної ситуації. Досліджено та проаналізовано рейтинги країн світу за Індексом людського розвитку (ІЛР), Індексом щастя, Індексом соціального прогресу, Ін-

дексом інклюзивного зростання (IGI) та місце, яке посідає в них Україна. Використовувалися методи порівняльного аналізу, статистичного аналізу та аналітичного огляду літератури для вивчення сучасних тенденцій та виявлення ключових факторів, що впливають на інклюзивне зростання.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивне зростання складається з трьох компонентів: сильне економічне зростання, інклюзивність та сталість [8]. Економічне зростання означає збільшення виробництва товарів і послуг, що забезпечує засоби для кращого рівня життя, створює робочі місця і допомагає витягнути людей із бідності, а також збільшує ресурси для фінансування державних послуг. Інклюзивність передбачає широкий розподіл покращень у рівні життя серед усіх груп у суспільстві і включає розподіл вигод, можливості, участь і розширення можливостей. Розподіл вигод зменшує бідність і підвищує доходи, а можливість доступу до основних послуг, таких як охорона здоров'я та освіта, дозволяє кожній людині розвивати свої таланти. Участь в економічному житті через продуктивну зайнятість забезпечує динамічний ринок праці. Щоб бути інклюзивним, зростання також має бути стійким. Стійкість означає, що нинішній шлях споживання та соціального добробуту можна зберегти в майбутньому як нинішніх, так і майбутніх поколінь. Це означає, що нинішнє економічне зростання не повинно бути породжене нестійкою політикою підйому та падіння, такою, яка може призвести до боргових або інших фінансових криз.

Політики часто зосереджуються на вимірюваних показниках, що дозволяє оцінити стан і прогрес добробуту країни. Найбільш відомий показник — валовий внутрішній продукт (ВВП), що вимірює вартість економічного виробництва. Однак ВВП має обмеження, зокрема не враховує нерівність, зовнішні ефекти та неекономічні фактори, такі як якість життя. Альтернативні показники добробуту включають Індекс людського розвитку (ІЛР), Індекс щастя та Індекс соціального прогресу, які дозволяють комплексно оцінити добробут населення та розробляти ефективні політики для покращення загального добробуту. Розглянемо ці показники детальніше.

Реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України в 2023 році зріс на 5,3% у порівнянні з попереднім роком, коли падіння показника склало 28,8% рік до року. Про це свідчать попередні дані Державної служби статистики України [9]. Номінальний ВВП за минулий рік склав 6,54 трлн. грн, зміна дефлятора — 18,5%. У першому кварталі 2023 року зниження реального ВВП у порівнянні з аналогічним періодом 2022-го склало 10,3%, у другому кварталі показник зріс на 19,2% рік до року, у третьому — на 9,6% рік до року, а у четвертому — на 4,7% рік до року. Номінальний ВВП у четвертому кварталі склав 1,93 трлн. грн у порівнянні з 1,78 трлн. грн у третьому, 1,46 трлн. грн у другому та 1,36 трлн. грн у першому. Національний банк

України оцінив зростання економіки країни в 2023 році на рівні 5,7% рік до року. НБУ зберіг прогноз щодо зростання ВВП України у 2024 році на рівні 3,6% та незначно погіршив очікування на 2025 рік — до +5,8% рік до року. У першому кварталі 2024 року Нацбанк очікує зростання економіки на 7,1% та 4,8% у другому кварталі. Мінекономіки, за попередніми даними, оцінило зростання ВВП України у січні 2024-го на рівні +3,5% рік до року. Позитивну економічну динаміку на початку року підтримали зростаючий інвестиційний попит, а також розширення логістичних можливостей щодо зовнішніх ринків для вітчизняних виробників.

Індекс людського розвитку (ІЛР) України у 2022 становить 0,734, що робить її країною з високим рівнем людського розвитку. Україна посідає 100 місце у загальному рейтингу зі 193 країн і територій [10]. Цей показник враховує очікувану тривалість життя, рівень освіти та рівень доходу на душу населення, що свідчить про середній рівень розвитку країни. Аналізуючи таблицю, можна побачити, що індекс людського розвитку (ІЛР) для топ 10 країн і України за 2022 рік демонструє значні відмінності. Найвищий ІЛР має Швейцарія (0,967), тоді як Україна має значно нижчий показник (0,734), що ставить її на 100-е місце. Очікувана тривалість життя при народженні найвища у Швейцарії та Сінгапурі (84,3 роки), в Україні цей показник складає 68,6 років. Очікувані роки навчання найвищі в Австралії (21,1 років), в Україні — 13,3 роки. Середні роки навчання найвищі у Німеччині (14,3 років), в Україні — 11,1 років. Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення найвищий у Сінгапурі (88,761 USD) та Ірландії (87,468 USD), в Україні — 11,416 USD. Позитивне значення рейтингу ВНД на душу населення мінус рейтинг ІЛР вказує на те, що країна має

кращий ІЛР порівняно з її економічним становищем (наприклад, Нідерланди), негативне значення вказує на зворотну ситуацію (наприклад, Ірландія і Сінгапур). Основні причини низького ІЛР України включають коротку очікувану тривалість життя, низькі середні та очікувані роки навчання, а також низький ВНД на душу населення. Для покращення ІЛР Україні необхідно зосередитися на підвищенні якості освіти, збільшенні тривалості життя та економічному розвитку. Це включає реформу системи охорони здоров'я для збільшення тривалості життя, інвестиції в освітню систему для збільшення середніх та очікуваних років навчання, а також економічні реформи та залучення інвестицій для збільшення ВНД на душу населення.

У всесвітньому Рейтингу щастя 2024 Україна посіла 105 місце зі 145. У 2023 році Україна була на 92 місці [11]. Українці стали менш щасливими і втратили 13 позицій у рейтингу. Дані *Таблиці 2* показують, що в більшості розвинених країн старші люди є найщасливішими, тоді як молодь часто є найменш щасливою. У випадку України, навпаки, молодь є найщасливішою, а старші люди — найменш щасливими. Це може свідчити про серйозні соціальні та економічні проблеми, з якими стикаються старші люди в Україні, такі як недостатній рівень соціального захисту, низька якість медичних послуг та економічні труднощі. Молодь, хоча і є найщасливішою віковою групою в Україні, все ще має значно нижчі показники щастя порівняно з молоддю в інших країнах. Це підкреслює необхідність комплексних реформ в соціальній сфері для покращення добробуту всіх вікових груп населення.

Індекс соціального прогресу (Social Progress Index, SPI) є важливим показником, який відображає рівень добробуту населення та включає різноманітні

Таблиця 1

Індекс людського розвитку 2022 р. та його складові. Топ 10 і Україна

Ранг	Країна	Індекс людського розвитку (ІЛР)	Очікувана тривалість життя при народженні	Очікувані роки навчання	Середні роки навчання	ВНД на душу населення	Рейтинг ВНД на душу населення мінус рейтинг ІЛР	Рейтинг ІЛР
1	Швейцарія	0,967	84,3	16,6	13,9с	69,433	6	1
2	Норвегія	0,966	83,4	18,6d	13,1с	69,190	6	2
3	Ісландія	0,959	82,8	19,1d	13,8	54,688	16	4
4	Китай	0,956	84,3	17,8	12,3	62,486	6	3
5	Данія	0,952	81,9	18,8d	13	62,019	6	8
5	Швеція	0,952	83,5	19d	12,7с	56,996	10	5
7	Німеччина	0,950	81,0	17,3	14,3	53,340	11	7
7	Ірландія	0,950	82,7	19,1d	11,7	87,468e	-3	9
9	Сінгапур	0,949	84,1	16,9	11,9	88,761e	-6	10
10	Австралія	0,946	83,6	21,1d	12,7	49,257	14	5
10	Нідерланди	0,946	82,5	18,6d	12,6	57,278	4	11
100	Україна	0,734	68,6	13,3	11,1р	11,416	3	86

Джерело: складено авторами на основі [10]

Таблиця 2

Рейтинг оцінок життя за віковими групами, 2021–2023 рр. Топ 10 і Україна

Країна	Ранг	Молодь до 30 років	30–44 років	45–59 років	60 +	Найщасливіший	Найменш щасливий
Фінляндія	1	7	1	1	2	Старий	Молодий
Данія	2	5	3	4	1	Старий	Молодий
Ісландія	3	4	4	2	5	Молодий	Нижній Середній
Швеція	4	18	8	3	4	Старий	Молодий
Ізраїль	5	2	2	7	18	Молодий	Старий
Нідерланди	6	9	5	5	7	Старий	Молодий
Норвегія	7	20	6	6	3	Старий	Молодий
Люксембург	8	6	11	8	12	Молодий	Нижній Середній
Швейцарія	9	13	9	11	14	Молодий	Верхній Середній
Австралія	10	19	14	10	9	Старий	Нижній Середній
Україна	105	82	90	110	115	Молодий	Старий

Джерело: складено авторами на основі [11]

соціальні, економічні та екологічні аспекти життя [12]. Індекс соціального прогресу є однією з найбільших у світі зібраних колекцій соціальних та екологічних даних, що використовує 13 років даних з 2011 по 2023 рік. Це єдиний інструмент вимірювання, який зосереджується виключно, всебічно та систематично на неекономічних аспектах соціальної ефективності у всьому світі, надаючи прозорі та практичні дані. Індекс соціального прогресу за 2024 рік використовує свої 12 компонентів і 57 індикаторів для вимірювання соціальної ефективності 170 країн повністю та додатково 26 країн частково. Це допомагає нам зрозуміти, як живуть люди у всьому світі, хто залишається позаду і як прискорити прогрес. У звіті 2024 року зазначається, що Світ вступив у першу рецесію соціального прогресу. Загалом, 61 країна зазнала значного зниження соціального прогресу у 2023 році, і ще 77 країн застигли на місці. Лише 32 країни побачили реальний прогрес. Україна демонструє помірні результати в Індексі соціального прогресу, перебуваючи приблизно в середині глобального рейтингу. Це свідчить про те, що країна стикається з викликами в усіх трьох основних компонентах індексу. Згідно з даними Індексу соціального прогресу у 2023 році, Україна займає 59 місце зі 169 країн [12]. Порівняно з попередніми роками, це місце свідчить про стагнацію, оскільки в 2022 році Україна займала 58 місце. Таким чином, Україна опустилася на 1 позицію у глобальному рейтингу соціального прогресу. Незважаючи на доступ до базової медичної допомоги, якість послуг часто не відповідає світовим стандартам, а проблеми з доступом до чистої води та санітарії існують в деяких сільських районах. Персональна безпека залишається викликом через політичну нестабільність та військові конфлікти. Доступ до базових знань забезпечується через систему освіти, але її якість потребує покращення, а проблеми з охороною здоров'я та екологічною ситуацією впливають на загальний рівень

здоров'я та добробуту населення. Персональні права та свободи обмежені через корупцію та недостатню ефективність державних інституцій, а доступ до вищої освіти залишається обмеженим через економічні бар'єри та нерівність. Для покращення позиції України в Індексі соціального прогресу необхідно звернути увагу на підвищення якості медичних та освітніх послуг, покращення інфраструктури для забезпечення чистої води та санітарії, зміцнення правової системи та боротьбу з корупцією, а також забезпечення економічних можливостей для всіх верств населення. Це потребує комплексних реформ та зусиль з боку держави, приватного сектора та громадянського суспільства.

Яка роль уряду в сучасній економіці? Чи можливо створити більш рівне суспільство, не жертвуючи економічною свободою чи багатством? Чи слід наголошувати на рівних можливостях чи рівних результатах? Ідея «інклюзивного зростання» прагне знайти цей баланс. Оскільки цей термін може бути відкритим для тлумачення, можемо запропонувати наступне визначення: інклюзивне зростання прагне підвищити національне багатство та добробут, одночасно зменшуючи бідність, забезпечуючи справедливість між поколіннями та зберігаючи економічні свободи. Лібертаріанці виступають за мінімальне втручання держави в приватне життя та вільний ринок. Навпаки, підхід на основі можливостей, який підтримує Нобелівський лауреат Амартія Сен, зосереджується не лише на відсутності обмежень, але й на наявності можливостей бути здоровим, освіченим і безпечним. Відомі прихильники свободи (Джон Локк, Адам Сміт, Джон Стюарт Мілль) визнавали необхідність певного державного втручання. Їхні різні погляди підводять до суті дискусії про те, що означає бути вільним і рівним суспільством.

Перша стратегія пов'язана з ідеєю універсального базового доходу (UBI). Ідея універсального базового доходу (UBI) передбачає щомісячні виплати кож-

ному громадянину незалежно від їхнього доходу. Економісти, такі як Фрідман і Манків, підтримують цю концепцію, аргументуючи її простотою та здатністю зменшувати адміністративні витрати порівняно з цільовими програмами соціальної допомоги.

Фрідман у своїй книзі «Capitalism and Freedom» запропонував концепцію негативного податку на доходи, яка є ранньою формою UBI [13]. Манків у своїх працях також обговорює переваги UBI, підкреслюючи, що це може бути економічно ефективним способом зменшення бідності та нерівності.

Однак для консервативних економістів привабливість UBI може зменшитися, якщо він фінансуватиметься прогресивними податковими системами — друга стратегія. Вони вважають, що це може завадити економічному зростанню.

Третя стратегія відповідає ідеям прогресивних економістів, таких як французький економіст Томас Пікетті, і таким заходам, як Зелений новий курс. Ці підходи схвалюють високі граничні податкові ставки, часто 70 відсотків або більше, частково для того, щоб зменшити політичний вплив багатих. Деякі прогресивні економісти, такі як турецький економіст Дені Родрік, зосереджують увагу на концентрації багатства та інновацій у вибраних фірмах і містах, а не лише в окремих осіб [14]. Вони зауважують, що це призводить до економічного відчуження для багатьох. Їхні рішення включають більше трудових прав, антимонопольне законодавство, вищу мінімальну заробітну плату, субсидії та іншу промислову політику для протидії домінуванню компаній, а також державні інвестиції, спрямовані на створення робочих місць у занедбаних районах. Інші стурбовані впливом такої промислової політики на зростання та спроможність урядів впроваджувати її, і побоюються, що це може призвести до глобального переходу до протекціоністської торгівлі.

Вимірювання інклюзивності може зосереджуватись на добробуті найбільш бідної групи у суспільстві або загального суспільства і може включати як грошові, так і негрошові показники. Бідність зазвичай є абсолютним показником інклюзивності, зосереджуючись на нижній частині розподілу. У контрасті, нерівність є відносним показником добробуту в суспільстві і охоплює населення більш широко. Негрошові показники можуть включати доступ до основних товарів і послуг, включаючи такі, як освіта, охорона здоров'я та інфраструктура, які частково надаються урядом.

Запроваджений у червні 2022 року Індекс інклюзивного зростання Організації ООН з питань торгівлі та розвитку вимірює не лише традиційні економічні показники, такі як ВВП, але й показники умов життя, рівності та екологічної стійкості [15]. IGI підсумовує 27 індикаторів, упорядкованих за чотирма категоріями, в один індикатор, таким чином пропонуючи багатовимірну перспективу зростання, яка виходить за рамки традиційних економічних

показників. Перша категорія — економіка — охоплює ВВП економіки, національний дохід, енергоспоживання, зайнятість і торгівлю з використанням традиційних економічних показників. Друга категорія -умови життя -зосереджена на соціальних умовах і стані здоров'я, а також на матеріально-технічному забезпеченні та фінансах, використовуючи такі показники, як рівень смертності дітей віком до п'яти років, охоплення школою, охоплення основними медичними послугами та відсоток людей, які користуються безпечними послугами питної води. Третя категорія — рівність — має на меті виміряти рівність за допомогою таких показників, як коефіцієнт концентрації доходів, гендерний паритет у шкільному навчанні, співвідношення рівня зайнятості жінок і чоловіків, різниця в рівні участі жінок і чоловіків у робочій силі та інші. Четверта категорія — навколишнє середовище — фокусується на захисті природного капіталу та енергоемності з використанням таких показників, як викиди вуглекислого газу, ефективність використання води та відсоток наземних охоронюваних територій. IGI розраховується як середнє геометричне індексів для чотирьох категорій. Кожен категорійний індекс отримується з основних компонентів, витягнутих із базових індикаторів, зважених за їх здатністю пояснювати дисперсію вихідних даних. Індекси категорій нормовані на 1–100 інтервалів. Самі категорії вибрано на основі їх відповідності концептуальній та аналітичній основі для досягнення інклюзивного зростання. У жовтні 2023 року загальний IGI був складений для 130 економік, для яких була доступна вся інформація щодо 27 показників, необхідних для 4 категорій, у порівнянні з 96 економіками, охопленими у 2022 році [16].

Таблиця 3 представляє Індекс інклюзивного зростання (IGI) за 2021 рік для топ 10 країн та України. Першу позицію займає Люксембург з індексом 91.8, показуючи найвищі оцінки у всіх категоріях, включаючи економіку, умови життя, рівність та навколишнє середовище. Швейцарія займає друге місце з показником 78.1, досягаючи високих оцінок за рівністю та умовами життя. Ірландія знаходиться на третьому місці з індексом 76.9, показуючи високі результати у всіх категоріях, окрім навколишнього середовища.

Україна займає 73 місце з індексом 32.7, що значно нижче порівняно з іншими країнами в таблиці. Основні проблеми України полягають у низьких показниках економіки (14.2) та навколишнього середовища (20.3). Умови життя (68.7) та рівність (57.7) також не досягають високих оцінок, що вказує на необхідність значних покращень у цих сферах.

Оновлені данні станом на 30 жовтня 2023 року показують, що, незважаючи на те, що зберігаються значні розбіжності — середня загальна оцінка інклюзивного зростання в розвинутих економіках майже вдвічі вища, ніж у тих, що розвиваються, —

Таблиця 3

Індекс інклюзивного зростання (IGI), 2021. Топ 10 та Україна

Країна	Ранг	IGI	Економіка	Умови життя	Рівність	Навколишнє середовище
Люксембург	1	91,8	100,0	89,0	79,9	100,0
Швейцарія	2	78,1	66,7	94,4	95,8	61,6
Ірландія	3	76,9	76,8	90,4	79,4	63,6
Сінгапур	4	76,1	85,6	90,4	74,1	58,6
Данія	5	75,9	54,8	97,2	96,0	64,8
Норвегія	6	74,4	72,5	94,1	98,2	45,8
Швеція	7	72,5	55,6	98,7	97,0	51,9
Сполучене Королівство В. Британії та П. Ірландії	8	68,7	43,1	93,6	88,2	62,6
Нідерланди	9	68,6	53,5	95,3	92,4	47,0
Фінляндія	10	51,9	97,7	100,0	40,8	67,5
Україна	73	32,7	14,2	68,7	57,7	20,3

Джерело: складено авторами на основі [15]

деякі розриви скорочуються. Наприклад, у екологічній категорії країни з розвинутою економікою отримують в середньому 42,5 зі 100, у порівнянні з 31,3 для країн, що розвиваються, що є менш різким контрастом, ніж в економічній категорії, де оцінки становлять 41,7 і 14,7 відповідно. Країни з розвинутою економікою, такі як Люксембург, Швейцарія та Ірландія, продовжують лідувати в загальному індексі. Сінгапур і Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ) є єдиними економіками, що розвиваються, у топ-30. Але більш уважний розгляд виявляє сильні показники економік, що розвиваються, за різними складовими. Сінгапур, наприклад, набрав 90,4 бала за умовами життя, випереджаючи багато розвинених країн. Подібним чином Аргентина, Бразилія, Чилі, Китай, Коста-Ріка, Малайзія, Таїланд, Туреччина, ОАЕ та Уругвай набрали більше 70 балів, що ближче до середнього показника для розвинутих країн (85,3), ніж середнього для країн, що розвиваються (43,8). З точки зору рівності Китай (78,7), Мексика (77), Аргентина (76,8) і Намібія (75,3) відповідають середньому показнику для розвинутого світу (77,2), значно перевищуючи 45,2 у країнах, що розвиваються.

Загалом, дані показують, що для досягнення високих результатів в інклюзивному зростанні, країнам необхідно приділяти увагу всім аспектам, включаючи економіку, умови життя, рівність та навколишнє середовище. Україна має значні резерви для покращення в усіх цих сферах. Оскільки світ бореться з нагальними викликами, пов'язаними зі зміною клімату та розширенням соціально-економічної невідповідності, індекс надає необхідні дані для політиків, щоб визначити сфери для вдосконалення та розробити більш ефективні рішення. Очікується, що потреба у більш комплексному

підході до оцінки розвитку стане ключовою темою Саміту майбутнього 2024 [17].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інклюзивне зростання складається з трьох компонентів: сильне економічне зростання, інклюзивність та сталість. Економічне зростання означає збільшення виробництва товарів і послуг, що забезпечує засоби для кращого рівня життя, створює робочі місця і допомагає витягнути людей із бідності, а також збільшує ресурси для фінансування державних послуг. Інклюзивність передбачає широкий розподіл покращень у рівні життя серед усіх груп у суспільстві і включає розподіл вигод, можливості, участь і розширення можливостей. Розподіл вигод зменшує бідність і підвищує доходи, а можливість доступу до основних послуг, таких як охорона здоров'я та освіта, дозволяє кожній людині розвивати свої таланти. Участь в економічному житті через продуктивну зайнятість забезпечує динамічний ринок праці. Щоб бути інклюзивним, зростання також має бути стійким. Стійкість означає, що нинішній шлях споживання та соціального добробуту можна зберегти в майбутньому як нинішніх, так і майбутніх поколінь. Це означає, що нинішнє економічне зростання не повинно бути породжене нестійкою політикою підйому та падіння, такою, яка може призвести до боргових або інших фінансових криз.

Статтю підготовлено в рамках проекту: «Соціально-економічний вплив пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення Росії на розвиток ЄС та України: сприяння співпраці в дослідженнях через створення цифрової платформи». Цей проект отримав фінансування через проект EURIZON, який фінансується Європейським Союзом за грантовою угодою № 871072.

Література

1. Lopez, H. J. Pro-poor Growth: A Review of what We Know (And of what We Don't Know). *World Bank (PRMPR)*. Mimeo, Washington, 2004. URL: https://www.vwl.ethz.ch/down/v-schubert/entwicklung_0405/15163_ppg_review.pdf (дата звернення: 24.07.2024).
2. World Economic Situation and Prospects 2024. *United Nations Department of Economic and Social Affairs*. 2024. URL: <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-2024> (дата звернення: 24.07.2024).
3. The Global Risks Report 2024. *World Economic Forum*. 2024. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf (дата звернення: 24.07.2024).
4. World Employment and Social Outlook: Trends 2024. *International Labour Organization*. URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2024> (дата звернення: 24.07.2024).
5. All on Board: Making Inclusive Growth Happen. *OECD*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/all-on-board_9789264218512-en.html (дата звернення: 24.07.2024).
6. Бобух І.М., Щегель С.М. Інклюзивність розвитку регіонів України: оцінка, рейтинги та перспективи. *Регіональна економіка*. 2019. URL: https://re.gov.ua/re201904/re201904_036_BobukhIM%2CShchegelSM.pdf (дата звернення: 24.07.2024).
7. Іртищева І., Крамаренко І., Завгородній К. Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України. *Моделювання розвитку економічних систем*. 2023. doi: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-21>.
8. Cerra V. Issues and Perceptions of Inclusive Growth. *Economic Growth and Development: A Global Perspective*. *Oxford University Press*. 2021. Chapter 1.1. P. 1–31. URL: <https://academic.oup.com/book/38949/chapter/338146872> (дата звернення: 24.07.2024).
9. *Державна служба статистики України*. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.07.2024).
10. Human Development Report 2023–24. *United Nations Development Programme*. 2023. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf> (дата звернення: 24.07.2024).
11. *World Happiness Report*. URL: <https://worldhappiness.report/> (дата звернення: 24.07.2024).
12. 2024 Executive Summary. *Social Progress Index*. URL: <https://www.socialprogress.org/2024-social-progress-index/> (дата звернення: 24.07.2024).
13. Friedman M. *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press, 1962.
14. Rodrik D. *Has Globalization Gone Too Far?* Institute for International Economics, 1997.
15. Inclusive Growth. *UNCTAD*. 2024. URL: <https://sdgpulse.unctad.org/inclusive-growth/> (дата звернення: 24.07.2024).
16. Inclusive growth, Stark contrasts in inclusive growth — progress towards equal opportunities needed everywhere. *UNCTAD. SDG Pulse 2022*. 2022. URL: <https://sdgpulse.unctad.org/inclusive-growth/> (дата звернення: 24.07.2024).
17. Summit of the Future. *United Nations*. URL: <https://www.un.org/en/summit-of-the-future> (дата звернення: 24.07.2024).

References

1. Lopez, H. J. (2004). Pro-poor Growth: A Review of what We Know (And of what We Don't Know). *World Bank (PRMPR)*. Mimeo, Washington. URL: https://www.vwl.ethz.ch/down/v-schubert/entwicklung_0405/15163_ppg_review.pdf.
2. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2024). *World Economic Situation and Prospects 2024*. URL: <https://desapublications.un.org/publications/world-economic-situation-and-prospects-2024>.
3. World Economic Forum. (2024). *The Global Risks Report 2024*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf.
4. International Labour Organization. *World Employment and Social Outlook: Trends 2024*. URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2024>.
5. OECD. *All on Board: Making Inclusive Growth Happen*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/all-on-board_9789264218512-en.html.
6. Bobukh, I. M., & Shchegel, S. M. (2019). Інклюзивність розвитку регіонів України: оцінка, рейтинги та перспективи. *Регіональна економіка*. URL: https://re.gov.ua/re201904/re201904_036_BobukhIM%2CShchegelSM.pdf [in Ukrainian].
7. Irtysheva, I., Kramarenko, I., & Zavorodnii, K. (2023). Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України. *Моделювання розвитку економічних систем*. doi: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-21> [in Ukrainian].
8. Cerra, V. (2021). Issues and Perceptions of Inclusive Growth. *Economic Growth and Development: A Global Perspective*. *Oxford University Press*. Chapter 1.1. P. 1–31. URL: <https://academic.oup.com/book/38949/chapter/338146872>.
9. *Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy*. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
10. United Nations Development Programme. (2023). *Human Development Report 2023–24*. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>.
11. *World Happiness Report*. URL: <https://worldhappiness.report/>.
12. *Social Progress Index*. 2024 Executive Summary. URL: <https://www.socialprogress.org/2024-social-progress-index/>.
13. Friedman, M. (1962). *Capitalism and Freedom*. University of Chicago Press.

14. Rodrik, D. (1997). Has Globalization Gone Too Far? Institute for International Economics.
15. UNCTAD. (2024). Inclusive Growth. URL: <https://sdgpulse.unctad.org/inclusive-growth/>.
16. UNCTAD. SDG Pulse. (2022). In focus: Inclusive growth, Stark contrasts in inclusive growth — progress towards equal opportunities needed everywhere. URL: <https://sdgpulse.unctad.org/inclusive-growth/>.
17. United Nations. Summit of the Future. URL: <https://www.un.org/en/summit-of-the-future>.